

28.11.2014

Virastopäällikkö

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Lausunto äitiyslakityöryhmän mietinnöstä

HEL 2014-013699 T 03 00 00

Lain yleiset tavoitteet

Helsingin sosiaali- ja terveysvirastossa pidämme äitiyslakiesitystä yleisesti kannatettavana. Lapsen etu puoltaa lainsäädännön kehittämistä niin, että lapsen äidin naispuolinen kumppani voidaan vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi niissä tilanteissa, kun naispari on hankkinut lapsen yhteisymmärryksessä hedelmöityshoidoilla eikä siittiöiden luovuttajaa voida vahvistaa lapsen isäksi. Tällöin lapsella on vanhemmuuden vahvistamispäätöksestä alkaen kaksi juridista ja elatusvelvollista vanhempaa. Ehdotus parantaa lapsen oikeutta kumpaankin vanhempaan mahdollistaen vanhemmuuden vahvistamisen tarvittaessa myös kanneteitse. Pidämme lapsen edun toteutumisen kannalta keskeisenä, että lapsen oikeus kumpaankin vanhempaan turvataan riippumatta siitä, millaiseen perheeseen lapsi syntyy. Nyt käytössä oleva perheen sisäinen adoptio edellyttää, että osapuolet suostuvat siihen lapsen syntymän jälkeen. Eli adoptiota ei voida vahvistaa, jos parisuhde onkin päättynyt esimerkiksi raskauden aikana ja jompikumpi äideistä ei enää adoptiota haluakaan.

Myös kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten ottaminen lakiin selkeyttää oikeustilaa. Koska sijaissynnytykset ovat Suomessa kiellettyjä, on äitiyden määräytymiseen Suomen lain nojalla liitetty asumista koskeva yhden vuoden vaatimus perusteltu.

Pidämme ehdotettuun äitiyslakiin liittyvien lakien muutosehdotuksia perusteltuina ja kannatettavina. Näkemyksemme mukaan jatkovalmistelussa tulee tehdä tarvittavat muutokset niihin lakeihin, jotka eivät vielä tue sukupuolineutraalia vanhemmuustulkintaa, kuten nimilaki (694/1985) ja kansalaisuuslaki (359/2003).

Ehdotetun äitiyslain säännökset äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat pitkälti eduskunnan käsiteltävänä olevan isyyslakiehdotuksen säännöksiä.

28.11.2014

Virastopäällikkö

Tasapuolisuuden vuoksi on perusteltua, että äitiyslakiesitys noudattelee isyyslain säännöksiä.

Lakiesityksen yksityiskohtainen tarkastelu

2 § Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella

Lakiesityksessä on päädytty siihen, että yleinen äitiyden määritelmä otetaan lakiin.

Esitystä valmisteltaessa on pohdittu myös tarvetta säätää synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevista menettelyistä esimerkiksi tilanteissa, joissa synnyttäneen äidin äitiys on epäselvä puuttuvan asiakirjanäytön vuoksi. Lakiehdotukseen ei kuitenkaan ole sisällytetty erityisiä säännöksiä lapsen synnyttäneen äidin vahvistamiseksi, koska nämä tilanteet on voitu pääsääntöisesti ratkaista vaihtoehtoisilla todistelumenetelmillä, kuten maahanmuuttoviranomaisten teettämällä oikeusgeneettisillä tutkimuksilla. Lisäksi yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja periaatteiden mukaisesti se, jonka etua tai oikeutta asia koskee, voi nykyisinkin vaatia tuomioistuimessa vahvistettavaksi, että joku on tai ei ole jonkun toisen henkilön äiti.

Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa lapselle ei ole merkitty väestötietoihin vanhempia lainkaan. Asia tulee usein esille isyyden selvittämisen yhteydessä tai lapsen elatusasioita käsiteltäessä. Näissä tilanteissa esimerkiksi isyyden selvittäminen ja vahvistaminen ei ole mahdollista ennen kuin äitiyskysymys on ratkaistu. Näin ollen myös lapsen huoltajuus- ja edustamiskysymykset ovat avoimia, mikä puolestaan vaikeuttaa lapsen asioiden hoitamista.

Lastenvalvojan ja tuomioistuimen lisäksi poliisi sekä maahanmuutto- ja lastensuojeluviranomaiset voivat teettää oikeusgeneettisiä tutkimuksia. Oikeusgeneettinen tutkimus on mahdollinen myös yksityisen henkilön pyynnöstä, mutta tällöin tutkimusta pyytänyt yksityishenkilö on kuitenkin velvollinen itse maksamaan tutkimuksen. Viranomaisaloitteisen ja osapuolille maksuttoman tutkimuksen tekeminen edellyttää, että asia on vireillä viranomaisessa. Jos asia ei liity maahanmuuttoon eikä kyse ole lastensuojelullisestakaan tilanteesta, voi osapuolten olla vaikea hankkia äitiyden toteamiseksi mahdollisesti tarvittavaa oikeusgeneettistä näyttöä.

Lapsen etu kuitenkin edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Vaikka yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja periaatteiden mukaisesti äitiyskysymys voidaan nykyisinkin saattaa tarvittaessa myös tuomioistuimen tutkittavaksi, ei tällaisen vahvistuskanteen johdosta

28.11.2014

Virastopäällikkö

annetulla tuomiolla kuitenkin ole oikeusvoimaa sen asian ulkopuolella, johon liittyen vahvistus annettiin.

Edellä sanotusta johtuen, haluamme kiinnittää huomiota osapuolille maksuttoman ja joutuisan oikeusgeneettisen tutkimuksen tarpeeseen. Synnyttäjän äitiys voitaisiin tarvittaessa selvittää lastenvalvojalla ja selvittämisen yhteydessä voitaisiin suorittaa myös oikeusgeneettinen tutkimus. Kuten oikeusgeneettisen isyystutkimuksenkin, myös äitiystutkimuksen tekemiseksi tarvittavat näytteet voitaisiin ottaa lastenvalvojan vastaanotolla ja synnyttäjän äitiys voitaisiin todeta, mikäli biologinen sukulaisuussuhde lapsen ja naisen välillä olisi toteennäytetty.

Äitiyden selvittämisen tarkoituksena olisi näin ollen hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla äitiys voidaan todeta tai joiden nojalla voidaan vahvistaa, että lapsella on 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti (ehdotettu 4 §). Jos lapsi on vailla huoltajaa, tulisi hänelle määrätä edunvalvoja selvittämistä varten. Toimivaltainen lastenvalvoja olisi lapsen asuin- tai oleskelukunnan lastenvalvoja (ehdotettu 5 §) ja asia voitaisiin saattaa maistraattiin rekisteröintiä varten lastenvalvojan toimittamalla hakemuksella, jonka selvittämisen perusteella äidiksi todettu henkilö olisi allekirjoittanut. Asiakirjoihin tulisi liittää selvittämispöytäkirja ja oikeusgeneettinen tutkimustodistus. Maistraatti voisi rekisteröidä äitiyden, jos se katsoisi selvittämisen olevan riittävä.

Niitä tilanteita varten, joissa selvittäminen lastenvalvojalla ei olisi mahdollista, voisi se, jonka etua tai oikeutta asia koskee, edelleen vaatia tuomioistuimessa vahvistettavaksi, että joku on tai ei ole jonkun toisen henkilön äiti yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja periaatteiden mukaisesti.

Mikäli äitiyden toteamiseksi voitaisiin toimittaa selvittäminen, tulisi pykälän otsikkoa muuttaa muotoon "Äitiyden toteaminen".

3 § Äitiyden vahvistaminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella

Ehdotuksen mukaan lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Vaikka äidin naispuolisen kumppanin antamalle suostumukselle ei olekaan asetettu kirjallista määrämuotoa, on äitiyden vahvistamisen edellytykseksi asetettu kuitenkin se, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Tästä johtuen tulisi edellyttää, että annetusta hedelmöityshoidosta tulee esittää luotettava selvitys, esimerkiksi hedelmöityshoitoklinikan antama todistus.

11 § Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Postiosoite
PL 6000
00099 Helsingin kaupunki
sosiaalijaterveys@hel.fi

Käyntiosoite
Toinen linja 4 A
Helsinki 53
www.hel.fi/sote

Puhelin
+358 9 310 5015
Faksi
+358 9 310 42504

Y-tunnus
0201256-6

Tilinro
FI1880001200052430
Alv.nro
FI02012566

28.11.2014

Virastopäällikkö

Esityksessä ehdotetaan, että lastenvalvojalla on velvollisuus ajaa kannetta äitiyden vahvistamiseksi lapsen puolesta, jos voidaan pitää todistettuna, että nainen on lapsen äiti, mutta nainen ei tunnusta äitiyttään. Koska käytännössä voi tulla tilanteita, että nainen ei suostu osallistumaan äitiyden selvittämisen lainkaan, on tämä kanteen nostamiseksi asetettu kynnys "voidaan pitää todistettuna" asetettu liian korkealle. Ehdotettu on myös ristiriidassa ehdotetun lain 28 §:n kanssa, jonka mukaan vastaajaksi on haastettava se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti.

14 § Äitiyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Esityksessä on ehdotettu, että äitiys voitaisiin tunnustaa jo ennen lapsen syntymää joko äitiysneuvolassa tai lastenvalvojalla. Naispareille tarjoutuu näin yhtäläinen mahdollisuus tunnustaa syntyvä lapsi etukäteen kuin eri sukupuolta oleville pareille. Jos äitiyttä ei tunnusteta ennen lapsen syntymää, äitiys voidaan tunnustaa lapsen syntymän jälkeen kuten isyysasioissa. Ehdotuksen ideana on mahdollistaa selvissä tapauksissa vanhemmuuden tunnustaminen neuvolakäynnin yhteydessä. Äitiysneuvoloissa tapahtuva ennakkollinen äitiyden tunnustaminen on kannatettavaa asiakkaiden asiointin keskittämisen kannalta eikä vanhempien tarvitse enää lapsen syntymän jälkeen tehdä mitään äitiyden vahvistamiseksi, vaan asia etenee viranomaisten toimesta. Pidämme tärkeänä, että äitiysneuvola voi ohjata osapuolet tarvittaessa lastenvalvojan luo tunnustamista varten, mikäli tunnustamisen vastaanottamisen edellytyksiä ei ole äitiysneuvolassa mahdollista riittävästi selvittää. Lastenvalvojalla voi joissakin tilanteissa olla asiantuntemuksensa ja kokemuksensa myötä neuvolahenkilökuntaa paremmat edellytykset arvioida, täytyvätkö tunnustamisen vastaanottamiselle säädetyt edellytykset esimerkiksi osapuolten henkilöllisyyden selvittämisen tai kielitaidon osalta. Äitiysneuvolassa tapahtuvan äitiyden tunnustamisen tulisi näkemyksemme mukaan painottua Suomessa hedelmöityshoitoa saaneisiin naispareihin, jolloin on saatavilla myös kirjalliset todistukset hedelmöityshoidosta sekä äidin kumppanin antamasta suostumuksesta hoitoon.

17 § Tunnustamisen hyväksyminen

Ehdotuksen mukaan tunnustamisen hyväksymisen voi vastaanottaa lastenvalvojan ohella myös se, joka on ottanut vastaan tunnustamisen. Ehdotettu sanamuoto aiheuttaa ongelmia hyväksymislausuman vastaanottamisessa erityisesti niissä tilanteissa, kun joku asiaan osallisista asuu esimerkiksi ulkomailla. Hyväksymislausuman vastaanottajista tulisi tästä johtuen säätää yleisesti viittaamalla

28.11.2014

Virastopäällikkö

ehdotetun lain 16.2 §:ään niin, että hyväksymisen voisi vastaanottaa myös se, joka voi ottaa vastaan tunnustamisen.

18 § Kuuleminen

Ehdotuksen mukaan tunnustamisen johdosta toimitettavan kuulemisen toteuttaminen kuuluu lastenvalvojalle tai muulle toimielimelle, joka on ottanut sellaisen tunnustamisen vastaan, jota 16 §:ssä tarkoitetaan. Kuten hyväksymislauman vastaanottajista myös kuulemisen toimittajista tulisi säätää ehdotetun sijaan yleisesti viittaamalla ehdotetun lain 16.2 §:ään, niin että kuulemisen voisi tarvittaessa toimittaa muukin taho kuin tunnustamisen vastaanottanut viranomainen. Kuulemisen voisi siis toimittaa myös se, joka voi ottaa vastaan tunnustamisen.

20 § Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja

Ehdotuksen mukaan tunnustamisasiakirjaan on merkittävä lapsen, lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot. Tunnustamisasiakirjaan tulisi merkitä vain ne tiedot, jotka ovat tarpeellisia. Yksilöintitiedot ovat tarpeen osapuolten yksilöimiseksi ja toimivalta äitiyden selvittämiseksi ja vahvistamiseksi määräytyy asian osapuolen kotikunnan mukaan. Sen sijaan henkilön yhteystiedoilla ei ole merkitystä äitiyden vahvistamisen kannalta eikä niiden merkitsemistä tunnustamisasiakirjaan pidetä tästä syystä tarpeellisena.

Lain voimaantulo

Äitiyslaki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti isyyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016. Helsingin sosiaali- ja terveysvirastossa pidämme asiakaslähtöisen ja sujuvan toiminnan kannalta välttämättömänä, että ministeriö laatii selkeät ja yksityiskohtaiset soveltamisohjeet hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa.

Lisätiedot

Anna-Kaisa Tukiala, johtava asiantuntija, puhelin: 310 46693
anna-kaisa.tukiala(a)hel.fi

Virastopäällikkö

Hannu Juvonen
va. virastopäällikkö

